

5. Кримінальний Кодекс України: Кодекс України; Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131

6. Інформаційно-аналітична довідка щодо виконання рішень Конституційного Суду України у 2007–2012 роках. *Вісник Конституційного Суду України*. № 1. 2013. С. 117–123.

7. Полховська І. К. Проблемні аспекти виконання рішень Конституційного Суду України / І. К. Полховська, В. А. Пахомова // *Форум права*. № 3. 2016. С. 213–218.

8. Стасюк Ю. Чому не працює інститут відповідальності за невиконання рішення Конституційного Суду? / Ю. Стасюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: gromada.lviv.ua.

9. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2017 рік: Постанова Конституційного Суду України від 29 березня 2018 року № 17-п/2018. *Конституційний Суд України* URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/zvit.pdf>

Кравцова Зоріна,

доцент кафедри конституційного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук,

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Держава не завжди готова реалізувати проголошений і визначений народом курс країни, для цього є необхідність змінити законодавство, ідеологічні цінності, інструменти управління країною. Це потребує як часових, так і матеріально-фінансових витрат. Держава, в особі владних інституцій несе відповідальність за реалізацію правової політики, завдяки якій і відбувається юридична легітимація, закріплення та здійснення владної діяльності держави в усіх сферах суспільного життя.

Саме засади взаємодії органів державної влади є одним із найскладніших питань організації та функціонування апарату держави. Ці питання не втратили своєї актуальності і на сьогоденному етапі розвитку держави.

Засади взаємодії органів державної влади залежать від багатьох факторів, а саме: юридичних, економічних, історичних, міжнародних, психологічних, філософських, соціальних тощо. Слід наголосити, що від інших форм соціальної взаємодії владу вирізняє специфічна ознака асиметричності, так як владні відносини, це відносини покори та домінування волі одного суб'єкта над волею іншого. Державна влада виражає зв'язок особливих соціальних суб'єктів і знаходить свій прями в різноманітних динамічних формах залежності, незалежності чи взаємозалежності.

Комплексний аналіз наукових праць та досвід конституційно-правової практики дає можливість виокремити ряд характеристик державної влади в

Україні, що сприятиме виокремленню та розкриттю засад взаємодії органів державної влади. Важливого значення В. Авер'янов, А. Колодій, М. Козюбра, В. Копейчиков, В. Погорілко, В. Тацій, В. Тимченко, Ю. Тодика, В. Шаповал, Ю.Шемшученко, Л. Юзьков та ряд інших українських вчених-конституціоналістів надавали проблемам загальних принципів організації та функціонування державної влади в Україні, закономірно пов'язуючи ефективність державної влади зі сталістю та стабільністю конституційного ладу України, дієвістю правових механізмів та інститутів безпосередньої реалізації народного суверенітету, гарантованістю прав і свобод людини, стабільністю демократичних процесів тощо. Разом з тим, засади взаємодії, і відповідно механізм реалізації державної влади залишаються найбільш гострою проблемою сучасного національного конституціоналізму.

Досить гостро стоїть проблема оптимального вибору форми правління та організації принципу поділу влади та її взаємодії. В наукових і політичних колах зациклились на президентсько-парламентській чи парламентсько-президентській формі правління, при цьому межа між ними має досить умовний характер.

Зауважимо, що взаємодія органів державної влади також проявляється у процесі державного управління, законотворчості, правосуддя, державного примусу та контролю, що має відбуватись на основі конституційних демократичних апробованих засадах, за умови визнання потреби та блага людини найвищою соціальною цінністю. Класичний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову направлений серед іншого на досягнення певної мети - конституційно-правової свободи людини та їх об'єднань.

При підготовці Української Конституції в 1996 році не всі світові досягнення юридичної науки були сприйняті і закріплені в текст Основного Закону. У контексті обраної теми зосередимось на принципі розподілу влад як одному із основоположних, засадничих постулатів сучасного конституційного права.

Цілий ряд українських вчених відстоюють позицію, що при розробці Конституції України була допущена методологічна помилка, яка і зараз є причиною політичних протистоянь та збоїв у роботі державного апарату. Мова в першу чергу йде про те, що в основу моделювання державної влади у проєкті Конституції України було закладено принцип, сформульований Джоном Локком та Шарлем Монтеск'є щодо поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, принцип, який зараз не охоплює всіх функціональних гілок державного механізму.

Розробники Конституції України не достатньо врахували наступні моменти: з моменту наукової розробки Д. Локка і Ш. Монтеск'є пройшов значний час, за який державний апарат був значно удосконалений і ускладнений; у XVII-XVIII століттях в основу ідеї розподілу влади було покладено завдання не тільки і не стільки народного суверенітету, а завдання обмеження абсолютної королівської влади та позбавлення суспільства від можливої сваволі монарха, якщо він не міг чи не хотів бути мудрим; при

підготовці проекту Конституції України у її розробників не вистачило часу для опрацювання моделі місцевого самоврядування, яке вже за цими ж конституційними вимогами є владою територіальної громади, має задекларовану майнову і бюджетну автономію; рівень легітимності обраного народом Президента України такий же, як і всієї Верховної Ради, однак за своїми повноваженнями Президент не може бути віднесений до жодної з означених гілок влади.

В світі вже у XX столітті з'явилися наукові роботи, які дещо по іншому описували систему "гілок" державної влади. Щодо останньої думки звернемося до роботи китайського вченого Сунь Ятсена, який у роботі "Конституція п'яти влад"[1] окрім законодавчої, виконавчої і судової гілок влади виділяв ще екзаменаційну і контрольну влади. Положення Основного Закону України про те, що єдиним джерелом влади є народ не враховує однієї обставини. Народ є не тільки джерелом, але і носієм влади. Досліджуючи «гілки» влади, також доцільно з'ясувати питання про рівні влади.

Розподіл влад - не застиглий стан відокремлених державних структур. Це працюючий механізм, який досягає єдності на основі складного процесу погоджень і спеціальних правових процедур, передбачених на випадок конфліктних ситуацій. Власне, із законодавчого закріплення принципу розподілу державної влади і починається її організація.

Кожна гілка влади і кожен її рівень повинні не лише виконувати свої функції і повноваження, але і проявляти турботу про єдність державної стратегії в цілому. У сучасному конституційному праві принцип поділу влади розглядається не як антитеза єдності державної влади, а як віддзеркалення свого роду функціонального розподілу повноважень між державними інститутами і їх взаємин, як певна функціонально - компетентнісна спеціалізація, яка виключає ослаблення влади і сепаратизм.

Також підтверджено, що будь-який розподіл праці тягне його кооперацію та взаємодію, саме тому закріплення принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову має стосуватись не розмежування влади, а розподілу компетенції та ефективному їх взаємозв'язку у забезпеченні завдань суспільства та держави. Сучасна концепція поділу влади в Україні має певні специфічні відмінності від її класичного викладення в працях вчених. Сьогодні акцент ставиться не скільки на самостійності та незалежності законодавчої, виконавчої та судової влади, скільки на необхідності їх ефективної та дієвої взаємодії при умові реальної дії засади стримувань і противаг на практиці. Теза про необхідність одночасного поділу та взаємодії гілок влади підкреслена Верховним судом США по справі президента США Р. Ніксона. У рішенні суду говориться: "Конституція вимагає, щоб гілки влади були одночасно відокремлені одна від одної і взаємозалежні, являючись автономними та взаємодіючими одна з одною [2, с. 307]. Доповнюючи один одного, державні органи за допомогою державної влади об'єднуються для загальної мети - реалізації ст. 3 Конституції України, що проголошує людину вищою цінністю.

Принцип розподілу влади передбачає не лише розмежування повноважень між окремими видами державної влади, але, водночас, - і їх співробітництво в так

званих «поділених» сферах їх діяльності, зокрема, в таких, як законодавча та державотворча сфери. Будь - який вид державної влади є не лише складовою частиною системи розподілу державної влади, але водночас і окремою підсистемою, якій притаманні відповідна організація, власні предмети відання, коло повноважень, принципи, методи та форми їх здійснення [3, с. 8].

Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля. Це означає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6 Конституції України)...

Неухильне додержання органами законодавчої, виконавчої та судової влади Конституції та законів України забезпечує реалізацію принципу поділу влади і є запорукою їх єдності, важливою передумовою стабільності, підтримання громадського миру і злагоди в державі.

Для забезпечення дієвості державної влади вона повинна бути сильною та добре організованою, мати надійний бюджет, стійкий прибуток, ефективне адміністрування та спроможні до дій силові структури. Досягнути такого результату представляється можливим лише через побудову ефективного механізму взаємодії та координації. Держава ефективно здійснювати свої функції може лише при наявності впливу одних органів та інші, ієрархії посадових осіб та державних структур. Дія принципу суверенітету державної влади супроводжує процес її взаємодії між органи державної, самоврядної влади та інститутами громадянського суспільства. Важливо наголосити, що наявність законодавчо обмеженого впливу інститутів громадянського суспільства є одночасно і передумовою формування демократичної правової соборної держави та реалізації дієвого й прагматичного конституціоналізму.

Відстоюємо позиція, що при розподілі державної влади жоден її інститут не повинен займати домінуючого положення і не мав права перебирати на себе повноваження інших органів, при цьому при виникненні політичних конфліктів законодавча влада має відігравати визначально роль виходячи із ціннісної сутності конституціоналізму. Дану авторську позицію підтверджує сучасна історична практика України виходу із політико-правових криз 2004 та 2014 років.

За умов проведення конституційної реформи в Україні проблема реалізації принципу поділу державної влади актуалізується, оскільки цей принцип не є абсолютним та безумовним. Ряд країн на рівні основного закону закріпили інші гілки влади, наприклад контрольною, наглядовою, інформаційною, громадівською, виборною тощо. Вважаємо, що на рівні основного закону перераховувати всі можливі влади є недоречним, головне показати в конституції закріплення принципу розподілу і передбачити механізм недопущення узурпації державної влади в одній інституції.

Є аргументи на користь такої тези, що принцип розподілу державної влади діалектично суперечить ідеям єдності суспільства та єдності державної влади, що походить від нього. Ми вважаємо що принцип субсидіарності має бути покладений в основу процесу взаємодії органів державної влади. Сутність

даного принципу у аспекті державного управління зводиться до того, що при неможливості реалізувати в повному об'ємі повноваження, або коли не вистачає повноважень для здійснення закріплених функцій, інший орган державної влади має допомагати наявними власними засобами, за умов дотримання конституційно-правового поля і узгодження із головним виконавцем. Необхідно законодавчо передбачити такий механізм взаємодії органів та посадових осіб державної влади, який забезпечить конструктивну взаємодію, спрямовану на досягання загальної спільної мети. Сьогоднішня українська практика не виробила такий механізм, тому дослідження засад взаємодії органів державної влади є важливим і актуальним завданням триваючої конституційно-правової реформи в Україні. Необхідно досягти результату, який вже має ефективність в країнах Європейського Союзу, коли відносини між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади повинні будуватися, з одного боку на чіткому закріпленні та відокремленні їх компетенції, а з іншого – на взаємопроникненні з метою забезпечення контролю і ефективної взаємодії з тим, щоб жоден орган не зміг узурпувати всі повноваження і підкорити всю систему державної влади. Розподіл влади має сприяти їх ефективності взаємодії і співробітництва, що забезпечить ефект погодженості та демократизму державного управління.

За відносно короткий в історичному вимірі період сучасної української державності з 1991 по 2018 рік у національному державотворенні було апробовано різноманітні види республіканської форми державного правління: 1991-1996 роки переважно президентська республіка; 1996- 2006 роки – змішана президентсько-парламентська республіка; 2006-2010 – змішана парламентсько-президентська республіка; 2010-2014 - змішана президентсько-парламентська республіка; 2014-2018 - змішана парламентсько-президентська республіка. Всі ми спостерігаємо неефективність закріпленої в Конституції України моделі організації державної влади, вона є недосконалою і виявила свою внутрішню суперечливість механізмів реалізації державної влади в сучасних політико-правових реаліях. На наше переконання, Україні необхідно провести масштабні конституційні зміни направлені на удосконалення конституційних основ організації та діяльності органів та посадових осіб державної влади.

Список використаних джерел

1. Сунь Ят-сен. 1866—1966. К столетию со дня рождения. Сборник статей, воспоминаний и материалов. — М.: Гл. редакция восточной литературы, 1966.
2. Padover S. C. The Living US Constitution - N.Y.: Pulme, 1983. - 512 p.
3. Бабенко К.А. Принцип поділу державної влади та сучасні проблеми його реалізації в Україні (конституційно-правовий аналіз): автореф. дис. ...канд.юрид.наук. Київ, 2004. 19 с.

Корецький Сергій,